

Recenzja rozprawy doktorskiej Pani mgr Anny Zagórskiej
pt. „Rola Prezydenta RP w dziedzinie bezpieczeństwa państwa”
(Warszawa 2023 r., ss. 403)

1. Wymogi prawne

Pismem dr hab. Teresy Gardockiej, Prof. Uniwersytetu SWPS, Dyrektor Instytutu Prawa, zostałem powiadomiony, że Rada Naukowa Instytutu Prawa SWPS Uniwersytetu Humanistycznospołecznego podjęła uchwałę powołującą mnie na recenzenta w postępowaniu doktorskim mgr Anny Zagórskiej. Do pisma dołączono wyciąg z Regulaminu przeprowadzania postępowań w sprawie nadania stopnia doktora w SWPS Uniwersytecie Humanistycznospołecznym (§ 4 i § 21) oraz umowę o sporządzenie recenzji. Zgodnie z § 1 umowy recenzja powinna zawierać ocenę wartości naukowej wraz z uzasadnieniem, a w szczególności opinię czy rozprawa odpowiada warunkom określonym w art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (tekst jedn. Dz. U. z 2023 r., poz. 742) oraz w Regulaminie przeprowadzania postępowań w sprawie nadania tytułu doktora w SWPS Uniwersytecie Humanistycznospołecznym; w § 3 tejże umowy określono zasady sporządzenia recenzji, w tym wymóg wskazania jednoznacznej konkluzji.

Zgodnie z art. 187 przywołanej ustawy, rozprawa doktorska prezentować ma ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w dyscyplinie naukowej oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej (ust. 1), a przedmiotem rozprawy doktorskiej ma być oryginalne rozwiązanie problemu naukowego (ust. 2).

2. Przedmiot recenzji

Przedmiotem niniejszej recenzji jest rozprawa doktorska Pani mgr Anny Zagórskiej pt. „Rola Prezydenta RP w dziedzinie bezpieczeństwa państwa” (Warszawa 2023 r., ss. 403), przygotowana pod opieką Prof. dra hab. Jerzego Jaskierni jako promotora. Rozprawę przygotowano w Uniwersytecie SWPS w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie: nauki prawne.

Przedstawiając już w tym miejscu – wstępnie – swoje stanowisko jako oceniającego wspomnianą rozprawę doktorską mogę stwierdzić jednoznacznie, że rozprawa Pani mgr Anny Zagórskiej w pełni spełnia wymogi przewidziane w art. 187 przywołanej ustawy, jest bowiem oryginalnym rozwiązaniem problemu naukowego oraz wykazuje tak ogólną wiedzę Kandydatki w uprawianej dyscyplinie (tu – w zakresie prawa konstytucyjnego), jak i umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.

Merytoryczny i formalny wymiar tejże rozprawy pozwala na jej ocenę jako dobrej, rzetelnej pracy naukowej. Zasadne jest więc – na tym etapie postępowania – przyjęcie rozprawy i dopuszczenie jej do publicznej obrony.

3. Temat rozprawy (problem badawczy)

Temat ocenianej rozprawy doktorskiej, rozumiany jako problem badawczy, z całą pewnością zasługuje na aprobatę. Analizowana problematyka ma – co Doktorantka trafnie podkreśla – istotny ciężar gatunkowy, znaczenie zarówno teoretyczne, jak i praktyczne. Chodzi wszak – ujmując w skrócie – o bardzo istotną sferę prawa konstytucyjnego, jaką jest głowa państwa (Prezydent RP) oraz obszar bezpieczeństwa państwa. Materia skupia istotne wątki funkcji i kompetencji Prezydenta, ich relacje zwłaszcza z Radą Ministrów, skupiając – jak w soczewce – problemy racji stanu, w tym w kontekście NATO i Unii Europejskiej. Wciąż przy tym budzi spory w doktrynie i praktyce. Mamy to szczególny styk bezpieczeństwa wewnętrznego i zewnętrznego, cywilnej kontroli nad armią, polityki zagranicznej, zdeterminowania praktyki nie tylko przez wymiar normatywny, ale i czynniki personalno-behawioralne kolejnych

piastunów roli Prezydenta RP. Uzasadnienie dla podjęcia tematu jako rozprawy doktorskiej jest więc wieloaspektowe, a argumentacja w tym zakresie czytelna i zasadna.

Doktorantka trafnie przy tym zwraca uwagę na potrzebę aktualnych badań kompleksowych, łączących aspekty prawne i nauki o bezpieczeństwie, pogłębionych o wymiar praktyczny (rzeczywistej roli). Dostrzega luki we wcześniejszych analizach materii, często ich fragmentaryczność i przyczynkarski charakter, niezależnie od prób ująć *stricte* tylko konstytucyjnoprawnych. Rozprawa ma więc wypełnić lukę w analizie materii stanowiącej jej przedmiot.

Sformułowanie tematu – tytułu rozprawy – jest jasne, poprawne i precyzyjne. Tematyka mieści się w obrębie dyscypliny naukowej „nauki prawne”.

4. Cel naukowy rozprawy

Celem rozprawy – jak stwierdza Doktorantka – jest analiza roli głowy państwa, przeprowadzona w oparciu o przepisy Konstytucji, ustawodawstwo oraz praktykę konstytucyjną, ujmując kompetencje Prezydenta na tle jego funkcji w materiach obszaru bezpieczeństwa. Doktorantka udzielić chce odpowiedzi na pytania: a) który z prezydentów RP wpłynął najistotniej na kształt polskiej polityki bezpieczeństwa państwa?, b) jaki był wpływ prezydenta na kształt ustawodawstwa związanego z bezpieczeństwem państwa?, c) czy w świetle ustawodawstwa zwiększył się wpływ prezydenta na rządową strategię w zakresie bezpieczeństwa?

Wyjściowo stawia Doktorantka 5 hipotez badawczych, które weryfikuje w toku analiz:

H1 – usytuowanie Prezydenta RP w systemie ustrojowym daje mu silniejszą pozycję niż ma głowa państwa w systemie parlamentarno-gabinetowym, ale słabszą niż w systemie prezydenckim; elementem wzmacniającym są m.in. kompetencje w sferze bezpieczeństwa, a ich dalsze rozszerzenie byłoby zasadne przy nowelizacji konstytucji RP;

H2 – kompetencje Prezydenta w zakresie bezpieczeństwa są ważnym elementem cywilnej kontroli nad siłami zbrojnymi, a doskonalenie instrumentów prawnych winno umożliwiać rzeczywiste oddziaływanie w tej sferze;

H3 – spór między prezydentem a premierem w kwestii reprezentowania Polski na posiedzeniach Rady Europejskiej pokazuje, że konstytucja wymaga uściślenia, przy czym orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego w tej mierze nie należy traktować jako alternatywy dla precyzyjnej normy konstytucyjnej;

H4 – członkostwo Polski w NATO oznacza nowe prawidłowości w zakresie bezpieczeństwa i potrzebę zwiększenia oddziaływania Prezydenta na procesy decyzyjne Paktu dla zapewnienia tam partnerskiej pozycji Polski;

H5 – Wspólna Polityka Bezpieczeństwa UE wyznacza nowe ramy dla procesu zapewnienia bezpieczeństwa Polski, rodząc potrzebę precyzyjniejszego rozgraniczenia zadań Prezydenta i zadań rządu, reprezentującego Polskę na forum UE; przyszłe rozwiązania konstytucyjne winny szczegółowo uwzględniać konsekwencje członkostwa Polski w UE także w sferze bezpieczeństwa.

Tak więc główny cel badawczy Doktorantka rozpięła na szczegółowsze cele częściowe, mniejsze zakresowo. Technika taka jest zabiegiem w pełni uprawnionym w uprawianiu pracy badawczej. Należy przy tym podkreślić, że Doktorantka swych zadań nie rozumie jako ukazania materii w drodze prostego tylko opisu, ale słusznie pojmuje je jako analizę (dyskurs merytoryczny z argumentacją) w rozumieniu naukowym. Podejście to odpowiada założeniom pracy badawczej i wymogom przywołanej ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Dodajmy dla jasności, że Doktorantka postawione sobie cele badawcze satysfakcjonująco w rozprawie zrealizowała.

5. Żałożenia metodologiczne i charakter rozprawy

Rozprawa ma – co do zasady – charakter studium z zakresu prawa konstytucyjnego. Doktorantka rozbudowuje w rozprawie także wątki z zakresu nauki o bezpieczeństwie, co jest zasadne wobec materii rozprawy.

Doktorantka posłużyła się klasycznymi metodami nauk prawnych, przede wszystkim metodą prawnodogmatyczną w zakresie analizy materiału normatywnego. Uwzględniła metodę historycznoprawną dla badania zmian i prawa już nieobowiązującego. W węższym zakresie uwzględniła też metodę prawnoporównawczą, analizując rozwiązania ustrojowe kilku innych państw jako tło dla materii polskiej. Doktorantka wskazuje na znaczenie w rozprawie wykładni celowościowej, systemowej i logicznej, a także metody statystycznej. Podkreśla też pogłębienie badań poprzez uwzględnienie wymiarów praktycznych (empirycznych), a także – z uwagi na wielowymiarowe aspekty bezpieczeństwa – wymiarów politycznych, ekonomicznych i militarnych materii. W zakresie analizy sprawowania swych funkcji przez kolejnych prezydentów (W. Jaruzelski, L. Wałęsa, A. Kwaśniewski, L. Kaczyński, B. Komorowski, A. Duda) istotne były też paradygmaty kulturowo-polityczne i ujęcia personalno-behawioralne. Pozwoliło to uchwycić style przywództwa.

Doktorantka analizą objęła materiał normatywny, orzecznictwo sądowokonstytucyjne, doktrynę przedmiotu, ustalenia dotyczące polityki ustrojowej. Egzegeza materiału badawczego przeprowadzona została poprawnie. Zastosowana metodologia właściwa jest dla nauk prawnych i nie budzi zastrzeżeń. Poczynione analizy są interesujące, a wnioski uzasadnione. Kompleksowość ujęcia metod badawczych umożliwiła Doktorantce wielowymiarowe i całościowe ujęcie badanej materii, stosownie do przedmiotu i celu badań.

6. Systematyka rozprawy

Materia i cele badawcze rozprawy, przyjęte przez Doktorantkę, zdeterminowały strukturę rozprawy – szczegółowy zakres materii oraz przyjęty układ treściowy pracy. W warstwie merytorycznej struktura pracy obejmuje Wstęp, cztery rozdziały oraz Zakończenie. Wstęp i Zakończenie nie mają znaczenia li tylko strukturalnego, ale są spójne merytorycznie i powiązane funkcjonalnie. We Wstępie Doktorantka przedstawiła uzasadnienie wyboru tematu rozprawy, główne założenia (cel główny, cele szczegółowe badań), systematykę rozprawy, zastosowane metody badawcze, istotę poszczególnych rozdziałów pracy. Poziom tych – poniekąd „zwyczajowych” w nauce – uwag wstępnych

rozprawy nie budzi zastrzeżeń. Zakończenie rozprawy obejmuje wnioski z analiz i postulaty, a w szczególności też obszernie ujętą weryfikację założonych pięciu hipotez badawczych.

Rozdział I rozprawy – to „Ogólna charakterystyka bezpieczeństwa i odpowiedzialności organów państwa za jego zapewnienie”. Rozdział II pracy – to „Pozycja ustrojowa Prezydenta RP w świetle Konstytucji”. Rozdział III – to „Kompetencje Prezydenta RP w dziedzinie bezpieczeństwa państwa”. Rozdział IV – to „Realizacja kompetencji Prezydenta RP w dziedzinie bezpieczeństwa RP w latach 1989-2020” (tu w tytule rozdziału błąd, bo Doktorantka podaje lata 1989-2000, choć analizy doprowadza – łącznie z prezydenturą A. Dudy – do 2020 r.).

Systematykę rozprawy oceniam jako przemyślaną, udaną, przejrzystą i konsekwentną. Kolejność analizy i przygotowania materii jest uzasadniona merytorycznie i metodologicznie. Podział uwzględnia wyraźnie aspekty siatki pojęciowej, sfery normatywnej i chronologii. Kryteria przedmiotowe podziału materii są poprawne, bazują na uwzględnieniu specyfiki materii węższych zakresowo (rozdziały). Poszczególne rozdziały składają się na harmonijną całość, w tym co do ich zakresów, kolejności i objętości. Ujęcie nie pozostawia luk. Kryteria systematyzacyjne są w pełni czytelne i poprawne. Wątki merytoryczne wewnątrz rozdziałów wyodrębnione są także logicznie, w postaci odpowiednich podrozdziałów (także odpowiednich punktów w systemie dalszej strukturyzacji systemu dziesiętnego). Ujęcia strukturalne dobrze tłumaczą się merytorycznymi obszarami analizy. Jasny jest cel każdego z rozdziałów (podrozdziałów) z punktu widzenia całości rozprawy. Szczegółowość strukturyzacji sprzyja systematyzacji materii. Warto jednak podkreślić, że poszczególne rozdziały nie mają swych osobnych uwag końcowych (podsumowania), co jest rozwiązaniem – niestety – w praktyce stosunkowo często pomijanym przez młodych adeptów nauki.

7. Struktura formalna i baza źródłowa rozprawy

Poza wymienionymi wyżej częściami merytorycznymi rozprawa *in fine* zawiera Załącznik oraz Bibliografię. Załącznik obejmuje tabelę prawnoporównawczą 5 państw (Niemcy, Polska, Wielka Brytania, USA, Francja), poprzez materie usystematyzowane według kilkunastu haseł (pojęć). Bibliografia obejmuje wykaz literatury naukowej (ponad 900 pozycji, na 37 stronach wykazu), 42 pozycje materiałów źródłowych, 31 pozycji orzecznictwa, 113 pozycji aktów normatywnych i 70 pozycji źródeł internetowych.

Przywołanie powyższych kategorii i liczb ma uzmysłwić, że zakres i dobór kategorialny bazy źródłowej jest bogaty, w pełni wystarczający, o istotnym znaczeniu, a przy tym nie budzi zastrzeżeń, bo nie chodzi tu o źródła w roli jedynie (zbędnych) ozdobników erudycyjnych.

Rozprawa objętościowo jest dość obszerna. Język rozprawy jest jasny i zrozumiały. Przywoływanie źródeł w rozprawie nie budzi zastrzeżeń. Przypisy konstruowane są poprawnie. Nie znajduję w rozprawie uchybień warsztatowych. Korekta tekstu sporządzona została przez Doktorantkę starannie. Poziom formalny rozprawy zasługuje na uznanie.

8. Strona merytoryczna rozprawy

Stronę merytoryczną poszczególnych rozdziałów Doktorantka podporządkowała wyraźnym kryteriom systematyzacyjnym.

Rozdział I („Ogólna charakterystyka bezpieczeństwa i odpowiedzialności organów państwa za jego zapewnienie”) – to analiza najpierw podstawowych kategorii pojęciowych w sferze bezpieczeństwa i ich systematyzacji (bezpieczeństwo wewnętrzne, bezpieczeństwo zewnętrzne), wskazanie zagrożeń dla bezpieczeństwa we współczesnym świecie, materia odpowiedzialności za zapewnienie bezpieczeństwa w systemie trójpodziału władzy, rola głowy państwa w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa w różnych systemach rządów (Włochy, Polska, Portugalia, RFN, Wielka Brytania, USA, Francja, Szwajcaria).

Rozdział II („Pozycja ustrojowa Prezydenta RP w świetle Konstytucji”) – to analiza standardowych elementów określających pozycję ustrojową organu (tryb wyboru Prezydenta, funkcje, kompetencje, akty prawne i odpowiedzialność Prezydenta).

Rozdział III („Kompetencje Prezydenta RP w dziedzinie bezpieczeństwa państwa”) – to najpierw analiza ewolucji kompetencji Prezydenta w dziedzinie bezpieczeństwa w latach 1989-1997, następnie kompetencje Prezydenta w dziedzinie bezpieczeństwa w świetle obowiązującej Konstytucji RP, kolejno tychże w świetle ustawodawstwa. Osobno wyodrębniła Doktorantka materię podziału władzy pomiędzy Prezydentem a Radą Ministrów w dziedzinie bezpieczeństwa, po czym przeanalizowała przedmiotowe kompetencje Prezydenta w kontekście członkostwa Polski w NATO oraz – *in fine* – w kontekście Wspólnej Polityki Bezpieczeństwa UE oraz Wspólnej Polityki Bezpieczeństwa i Obrony.

Rozdział IV („Realizacja kompetencji Prezydenta RP w dziedzinie bezpieczeństwa RP w latach 1989-2020”) – to ujęcie chronologiczne, obejmujące kolejnych piastunów roli głowy państwa (W. Jaruzelski, L. Wałęsa, A. Kwaśniewski, L. Kaczyński, B. Komorowski, A. Duda). W swych analizach Doktorantka uwzględniła tu zarówno sferę normatywną w poszczególnych podokresach, jak i preferencje poszczególnych Prezydentów, ich predyspozycje, cechy przywódcze, charyzmę, systemy wartości etc. Analiza uwzględnia ewolucję przepisów prawnych w dziedzinie bezpieczeństwa, jak i różne priorytety otoczenia zewnętrznego i wewnętrznego środowiska bezpieczeństwa.

9. Uwagi dodatkowe o rozprawie

Ogólna ocena rozprawy pozwala na podkreślenie merytorycznych walorów i naukowej rzetelności pracy. Doktorantka trafnie uchwyciła wszystkie istotne wątki analizowanej materii i umiejętnie ujęła je w harmonijną całość. Wywody Doktorantki są wyważone, uwagi poparte argumentacją. Konkluzje rozprawy i wnioski są przekonujące. Doktorantka interesująco uwypukliła dylematy ustrojowe, rysujące się

w obszarze analizowanej materii, tak bezpośrednio, jak i kontekstowo. Szczególnie pogłębione uwagi Doktorantka poświęciła kwestiom najbardziej kontrowersyjnym i budzącym najwięcej wątpliwości w praktyce ustrojowej. Zwracają uwagę analizy nie tylko o charakterze ogólnym, ale i te *in concreto* (kazusy).

Ukazany poziom merytoryczny rozprawy, w tym szczegółowe analizy sprawiają, że nie zamierzam kwestionować poczynionych przez Doktorantkę ustaleń. Z rozprawy przebiega troska o rzetelność wniosków. Nie wyklucza to potencjalnych pytań do Doktorantki.

10. Pytania do Doktorantki

1) Ponieważ Doktorantka szereg szczegółowych rozważań wiąże z potencjalnymi zmianami przepisów Konstytucji, chciałbym prosić o ocenę szans na nowelizację Konstytucji RP, w tym także i w zakresie materii stanowiącej przedmiot rozprawy.

2) Jak ocenia Doktorantka nowelizację uchwaloną przez Sejm w dniu 28.07.2023 r. ustawy o współpracy Rady Ministrów z Sejmem i Senatem w sprawach związanych z członkostwem Rzeczypospolitej Polskiej w Unii Europejskiej (Dz. U. z 2010 r., 213, poz. 1395), zwiększającej kompetencje Prezydenta RP?

11. Konkluzja recenzji

W nawiązaniu do sygnalizowanego na wstępie stanowiska stwierdzam, że rozprawa doktorska Pani mgr Anny Zagórskiej pt. „Rola Prezydenta RP w dziedzinie bezpieczeństwa państwa” (Warszawa 2023) w pełni odpowiada wymogom stawianym przez art. 187 ust. 1-2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Praca może być przyjęta i dopuszczona do obrony.